

Rolul activităților ludice în optimizarea competențelor de comunicare ale elevilor

Cristina Loredana BLOJU*

<https://doi.org/10.52744/AUCSFLSA.2023.01.26>

Résumé:

Le processus de communication est un vaste sujet, avec de grandes influences et implications sur la société dans laquelle nous vivons. Au fil du temps, il y a eu un besoin croissant de nous éduquer à cet égard, afin d'affronter les situations de plus en plus exigeantes tant pour notre esprit que pour notre âme. Le monde dans lequel les enfants d'aujourd'hui sont nés n'est plus le même que celui des adultes d'hier, car nous assistons à une évolution continue de celui-ci. Les enfants ont accès de plus en plus à l'information, très facilement, dès leur plus jeune âge, ce qui les rend de plus en plus préparés, possédant un extraordinaire matériel cognitif. Mais tout avantage implique également un désavantage. L'inconvénient de ce monde informatisé et piloté par Internet est la dépendance qu'il crée, et souvent, sans s'en rendre compte, nous créons pour notre vie intérieure une autre réalité, une réalité virtuelle. Nos amis sont beaux grâce aux mégapixels et aux costumes gagnés pendant les jeux, sorte d'avatars que l'on contrôle comme on veut dans notre monde. Malheureusement, la réalité bat le virtuel et à un moment donné, il faut s'évader de l'ordinateur qui nous procure tant de bonheur, de plaisir, et aller à l'école, au travail, là où, disent les enfants d'aujourd'hui, c'est le grand ennui. Les mêmes problèmes apparaissent, implicitement, dans l'environnement éducatif. Et l'une des grandes difficultés que l'enseignant d'aujourd'hui doit surmonter est le manque de compétences en communication de ses élèves.

Le présent ouvrage vise à présenter les défis qui apparaissent dans l'espace de la classe, liés au processus de communication didactique. Elle vise de même à mettre l'accent sur quelques activités ludiques à travers lesquelles nous pensons pouvoir en trouver des solutions.

Mots-clés: *communication, environnement éducatif, activités ludiques*

* Conf. univ. dr., Facultatea de Științe ale Educației, Științe Sociale și Psihologie, Universitatea din Pitești

Introducere

Realitatea poate fi plictisitoare, crudă, dar, în egală măsură, interesantă. În acest spațiu nu mai deține fiecare controlul asupra celorlalți, ci trebuie să învețe să-și controleze proprii-le-i reacții și cuvinte. Ceea ce se adevărește a nu fi deloc simplu. Studiile declară că tensiunile din toate mediile profesionale, depresia, cearta sunt din ce în ce mai prezente, pentru că oamenii compară lumea lor reală cu o alta creată în mediul virtual și care le oferă mai multă siguranță și confort. Același sentiment îl au și copiii prezentului, în egală măsură. Jocurile video și realitatea internetului îi țin ocupați de la a face pozne, de la a face gălăgie, de la a-și exterioriza energia și dinamismul. Părinții înșiși le permit ca timpul liber să și-l petreacă în fața unui ecran, unde devin absorbiți și ușor, ușor dependenți.

Agresivitatea copiilor este una dintre dileme parentale, chiar și în cazul în care aceasta nu este promovată la nivel familial. Răspunsul este foarte simplu. Acești oameni în formare sunt provocați de toți acești stimuli din realitatea lor zilnică și este normal ca ei să nu știe ce să facă și cum să direcționeze toate aceste informații. Acest tot, pentru nivelul lui de maturitate, nu este unul complex, copilul nu cunoaște, încă, adevăratele valori, ce este și ce nu este bine. De aceea, va acționa asemenea personajelor din jocurile preferate, fie cu mici răutăți, fie printr-o furie exteriorizată, inexplicabil, prin violență. Toate acestea duc, implicit, către o lipsă a pârgghiilor necesare pentru exteriorizarea stărilor prin cuvinte.

Așadar, noi adulții, părinți și profesori, deopotrivă, ar trebuie să conștientizăm toate aceste aspecte și să acționăm în sprijinul copiilor, oferindu-le suportul necesar în educație. Este de datoria noastră să creștem copii cât mai echilibrați în relațiile lor, toleranți, conștienți de emoțiile proprii și ale celor din jur, dar și de consecințele propriilor acțiuni.

Nu trebuie să-l facem pe copil să se simtă ca fiind o victimă. Elevul este o prelungire aproape fiziologică a noastră. Suntem noi înșine atât de răniți, de încărcăți, de cu nervii la limită, că nu le suportăm și lor tristețile pe care au dreptul, de altfel, să și le simtă. Ne băgăm peste ele, le manageriem, le suprarationalizăm, le compensăm, le măturăm. Se întâmplă asta pentru că lacrimile copiilor sunt ultima picătură pentru paharul deja plin, nerezolvat, nedeșertat, nelimpezit la timp, al părinților și al profesorilor. Toate emoțiile lor reprezintă o modalitate de ajutorare, dacă sunt gestionate într-un mod pozitiv.

Dar pentru toate aceste exteriorizări, copiii au nevoie să învețe cum să se exprime, cum să-și transmită nevoile, frustrările și furia în cuvinte și

gesturi, printr-un proces de comunicare amplu și complex, cum să învețe să-și gestioneze stările cele mai tensionate. De fapt, am descoperit că elevii, copiii, în general, nu știu cum să ceară ajutorul celor din jur, nu știu cum să-și explice nevoile. Au nevoie să învețe acest lucru. Așadar, provocarea lumii de azi pentru cadrul didactic ține, în esență, de a-i învăța pe copii cuvinte și gesturi, de a le da curajul să se exprime pentru a deveni adulții echilibrați de care avem nevoie în societate.

Cuprins

De-a lungul vieții sale, omul comunică tot timpul, iar la fiecare nivel de vârstă își elaborează mesajul sub diverse forme. Educația are un rol esențial în formarea competențelor de comunicare. Acestea se diferențiază de la o vârstă la alta, pentru că un elev de clasă pregătitoare comunică diferit față de unul din liceu. Limbajul constituie, așadar, unul dintre acele elemente ce îi diferențiază pe copii la intrarea în contextul educațional. Mediul din care provine copilul are o influență foarte mare asupra nivelului dezvoltării limbajului. Diferențele apar, mai ales, la nivelul exprimării, adică acele elemente dialectale și de jargon din mediul de proveniență al copilului, structura lexicului, nivelul exprimării gramaticale și lingvistice.

Definiția cercetătorilor de la Universitatea din Amsterdam: "În concepția noastră, pentru ca transferul de informație să devină un proces de comunicare, emitentul trebuie să aibă intenția de a provoca receptorului un efect oarecare. Prin urmare, comunicarea devine un proces prin care un emițător transmite informație receptorului prin intermediul unui canal, cu scopul de a produce asupra receptorului anumite efecte." (J.J. van Cuilenburg, O. Scholten, G.W. Noomen, 1998, p. 27) Schema oricărui proces de comunicare are următoarele componente:

- "factorii (actorii/ personajele/ agenții) comunicării,
- distanța dintre aceștia,
- poziționarea celor dintâi, ambii fiind importanți pentru definirea particularităților privind canalul de transmitere a mesajului,
- cadrul și contextul instituțional al comunicării, ceea ce imprimă, în mod automat, un anumit tip de cod (oficial, prin mass-media, colocvial, didactic, secret etc.),
- situația enunțiativă (interviu, dezbateri, activitate didactică, conferință etc),
- mesajele active sau latente transmise de către emițător destinatarilor;
- retroacțiunile practicate;
- factorii de bruiaj (zgomotele). (Norel, M., 2010, p. 40-42)

Apariția comunicării tehnice, pe lângă cea naturală implică o schimbare a termenului: ideea de “împărtășire” este dublată de “transmitere” (Ezechil, L., 2008, p. 285). Este evident că pentru fiecare dintre acestea, comunicarea didactică, derulată în clasă are specificul său, determinat de cadrul instituțional în care se desfășoară și de logica specifică a activității dominante – învățarea (ca modalitate esențială de instruire și educare). Laurențiu Șoitu (1997, p. 34) stabilește câteva tipuri de comunicare didactică, și anume: *asertivă* (cel care emite mesajul o face în manieră proprie), *directivă* (cel ce primește mesajul este orientat și influențat), *angajată* (realizarea obiectivelor se face printr-un ajutor comun între cel care comunică și cel care ascultă), *expresivă* (elevii primesc un mesaj puternic încărcat emoțional din partea cadrului didactic), *declarativă* (tonul pe care se realizează este unul ferm). În cadrul comunicării, elevul devine un coparticipant la actul predării și învățării, un ascultător, dar esențialmente unul activ.

Provocarea imensă pe care profesorii o au de înfruntat în cadrul actului didactic este cea a falsei ascultări. Din această categorie fac parte, deopotrivă, ascultarea de protecție, defensivă, capcană, insensibilă, tipuri de ascultări ce nu favorizează realizarea unei comunicări eficiente. La baza acestora sunt diverse cauze, precum transmiterea unui număr mare de informații care depășesc puterea de înțelegere și asimilare a elevilor, neimplicarea elevilor în activități și reducerea lor la stadiul de ascultători, preocupările mai interesante decât ceea ce spune profesorul, ritmul rapid în care sunt prezentate informațiile contrar ritmului gândirii elevilor, lipsa motivării pentru învățare.

Comunicarea, desemnând actul cunoașterii și al formării, prin intermediul vehiculării cuvintelor, poate reprezenta un nivel de educație universală. Astfel, experiențele de învățare sunt școlare cu atât mai mult cu cât sunt mai elaborate și pot genera soluții pentru crearea eficienței de a se adapta mai bine profesional și social. În ceea ce privește procesele educaționale eficiente în materie de activități didactice, acestea sunt dependente de o gamă largă de competențe profesionale și aptitudinale de a comunica ale profesorului, dar și de capacități psiho-intelectuale ale elevului, datorită acțiunii și retroacțiunii (feed-back și feed-forward), care pot fi reglate prin schimbarea noțiunilor, dublarea/triplarea semnelor și semnificațiilor (comunicare verbală, nonverbală, paraverbală), înlăturarea barierelor și blocajelor, controlul contextului comunicării și apropierii.

Un act comunicațional poate fi îmbrăcat în formă autentică, inedită, artistică, prin anumite simboluri și semnificații sociale generalizate, ceea ce permite construirea relațiilor interpersonale durabile. Comunicarea gândurilor, sentimentelor și dorințelor umane se realizează prin limbă, un sistem complex de comunicare alcătuit din sunete articulate, care și-a

disputat mereu întâietatea față de alte sisteme de comunicare: în primul rând datorită articulării, în al doilea rând deoarece celelalte sisteme de comunicare au nevoie de concursul ei pentru a fi descrise, iar în al treilea rând deoarece limbile naturale constituie atât prin semnificatul, cât și prin semnificatul lor, punctul de plecare în construirea altor sisteme de semne, cum ar fi limbajele artificiale.

Actualul curriculum de comunicare în limba română are ca scop formarea și dezvoltarea competențelor de comunicare orală și scrisă ale elevilor. Studiul acestei discipline reprezintă o etapă foarte importantă în ciclul învățământului obligatoriu. Acum se asigură formarea la elevi a deprinderilor de comunicare la nivelul claselor învățământului primar, care presupun manifestarea abilităților de receptare și transmitere a mesajului oral, de receptare a mesajului scris și de exprimare scrisă. Competența de comunicare în limba română începe să se formeze odată cu intrarea elevului la clasa pregătitoare. Pentru a se reuși aceasta, este esențial rolul profesorului. El reprezintă un model pentru elevi, iar în cadrul unei comunicări cei din urmă vor asimila ceea ce el transmite. Cadrul didactic trebuie să aibă o pronunție corectă, fără să permită ca influența mediului din care face parte să se regăsească în comunicare. Un factor principal ce ajută la formarea competențelor dorite, este mediul în care se învață, atmosfera, fiind preferată una apropiată, nestresantă, unde elevul se simte în largul lui, unde se poate exprima liber și fără teamă. În organizarea exercițiilor de comunicare, profesorul își folosește imaginația pedagogică pentru a respecta nevoile individuale și ale grupului.

Competența de a comunica nu presupune doar răspunsul la întrebări, ci și formularea de către elev a propriilor interogații și ordonarea logică a acestora. Creativitatea elevului este susținută cu ajutorul acelor cerințe unde i se solicită păreri, opinii, creații și orice îl face să depună efort în gândire. În situația în care un elev oferă un răspuns incorect la o întrebare, este necesar să solicităm și alți copii să răspundă pentru a ajunge la un răspuns potrivit, iar apoi să revenim asupra celui ce inițial nu a reușit, încurajându-l să formuleze ce trebuie.

Jocurile didactice, dintotdeauna au fost preferatele elevilor, deoarece le solicită creativitatea și îi ajută să asimileze mult mai ușor. Caracterul ludic nu a oprit și transmiterea de informații. Încă din clasa pregătitoare se organizează jocuri didactice care au ca scop formarea competențelor de comunicare: fie jocuri care ajută la formarea unei pronunții corecte, precum imitarea diverselor onomatopee (*șș!*, *muu!*, *ham!*), fie diverse conversații tematice (*La doctor!*, *La Piață!*) care îi ajută să își dezvolte competențele dorite.

La clasa I se pot organiza lecții speciale de comunicare, unde se pot desfășura diverse jocuri didactice. De exemplu, jocul „Scaunul

povestitorului”, pentru care profesorul pregătește un scaun împodobit frumos și un zar mare pe fețele căruia sunt scrise începuturi de întrebări precum: *Ce s-a întâmplat cu...? De ce...? Ce a făcut...? Ce părere aveți...?* Se poate organiza un joc legat de povestirea unor întâmplări trăite. Un elev prezintă o experiență, iar cadrul didactic aruncă zarul și colegii săi formulează întrebări despre cele prezentate, întrebări care încep cu ceea ce scrie pe fața de deasupra cubului.

Pot fi realizate convorbiri despre o excursie la care a participat toată clasa, convorbiri ce sunt îndrumate de un plan simplu de întrebări formulate de profesor, la care elevii să răspundă, să ordoneze răspunsurile și să realizeze o prezentare. Se pot organiza și dezbateri pentru anumite manifestări, unde elevii sunt puși în ipostazele de receptori și emițători. Elevii pot fi și participanți ai unor jocuri de rol, unde imită anumite comportamente, iar restul clasei trebuie să identifice elementele pozitive, respectiv negative.

Din clasa a II-a se pot menține jocurile didactice, dar la un nivel specific vârstei și cunoștințelor elevilor. Se pot aborda jocuri precum: *Cuvinte asemenea, Cine știe cuvinte noi?* cu scopul de a consolida noțiunile de vocabular, de a dezvolta memoria și capacitatea de a selecta răspunsurile corecte; *Schimbăm silaba și formăm cuvinte noi!*, vizând îmbogățirea vocabularului elevilor, consolidarea cunoștințelor privind despărțirea în silabe a cuvintelor și stimularea creativității elevilor; *Cuvinte magice* ce presupune consolidarea cunoștințelor despre cuvintele cu aceeași formă, dar înțeles diferit, îmbogățirea vocabularului elevilor, consolidarea deprinderii de a formula propoziții. Printre alte jocuri ce implică dezvoltarea și optimizarea competențelor de comunicare verbală, nonverbală și paraverbală menționăm: *Cuvântul interzis* vizând activizarea vocabularului, dezvoltarea atenției voluntare și a imaginației; *Cei mai isteți!* cu scopul de a verifica și de a consolida cunoștințele legate de genul (numărul) substantivelor, activizarea vocabularului, consolidarea deprinderilor de coordonare a mișcărilor; *Cum se spune?* pentru îmbogățirea expresivității vorbirii și activizarea vocabularului prin reproducerea orală sau scrisă a unor expresii.

Începând cu clasa a III-a elevii au formate, deja, unele deprinderi de lucru cu textul literar, de aceea se pot aduce unele schimbări în activitățile ludice propuse, prin complicarea acestora. Un exemplu, în acest sens, îl poate avea un joc ce poate avea ca tematică accentuarea stării pe care o simțim când suntem jigniți și cum putem să-i facem pe copii să înțeleagă acest lucru. Am pregătit 5 siluete umane din carton, fix de mărimea unui copil. I-am împărțit pe cei 25 de elevi în 5 echipe, fiecare echipă desemnând un căpitan ce va primi câte o siluetă. Sarcina echipei era să creeze un personaj, să-i dea un nume, să-i găsească ocupații, talente, toate

aceste alegeri fiind făcute la nivel de echipă. După finalizare, pe rând, fiecare echipă a prezentat ce a creat. Apoi, fiecare membru al echipei a fost rugat să-și jignească propriul personaj, folosind cuvintele pe care ei le utilizează în mod obișnuit unii față de ceilalți. Pentru fiecare jignire, din personajul lor s-a rupt câte o bucată. Niciunul dintre ei nu se aștepta la așa ceva, iar uimitoare au fost reacțiile lor, cea mai frecventă exteriorizare fiind plânsul. Scopul jocului a fost atins: acela de a le arăta că, așa cum personajul lor a fost sfâșiat de fiecare vorbă nepotrivită, la fel se întâmplă și cu inimile celorlalți când devenim răutăcioși. Soluția refacerii personajelor a fost o vorbă bună, un compliment, iar pentru fiecare cuvânt frumos primeau câte o bandă adezivă pentru a-l lipi. Au realizat că ceea ce au creat nu a mai putut fi la fel, asemenea unui om rănit care suferă.

Astfel de activități îi ajută pe elevi să realizeze că, în viața noastră, cuvintele au putere magică, pot să facă atât bine, dar și mult rău care rămâne ireparabil. În felul acesta, îi ajutăm să aleagă singuri calea cea bună, îi învățăm să se ajute pe ei, dar și pe cei din jur prin modul în care comunică și le comunică celor din jur. Au înțeles că nu ne putem juca cu ceea ce simt ceilalți, că puterea cuvintelor și a gesturilor este esențială pentru noi oamenii.

Concluzii

Cele mai multe cadre didactice consideră că aceste experiențe ludice transpun elevii, imperceptibil, în situații de comunicare, exersându-le toate laturile acestui proces. Ceea ce trebuie să conștientizăm este că drumul spre performanță comunicatională și, apoi, spre adaptare profesională și socială a educabilului are aceste etape ce presupun o experiență a comunicării, bazată pe exerciții și pe o conștientizare a acesteia, pe analiza experiențelor trăite și pe aplicarea celor dobândite în viitor. Copiii noștri sunt adulții de mâine, de aceea este important felul în care îi ajutăm să cunoască această lume și cum să comunice cu ea. Pe lângă familie, următorul mediu cu care ei iau contact și îi influențează, este școala. Aici se structurează, se solidifică, se îmbogățește și se remediază modalitățile de comunicare ale acestora.

Așadar „în esență, a comunica înseamnă a *a fi împreună cu*, a împărtăși și a te împărtăși, a *realiza o comunicare de gând, simțire, acțiune*”. Perspectiva amintită este astăzi una dintre cele mai rodnice direcții teoretice contemporane de analiză a comunicării.” (Cucos, C., 2006, p. 393) Este de datoria noastră să creștem copii cât mai echilibrați în relațiile lor, mai toleranți, mai conștienți de emoțiile proprii și ale celorlalți.

Bibliografie:

- Cucoș, Constantin, (2006), *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași.
- Ezechil, Liliana, (2002), *Comunicarea educațională în context școlar*, Editura Didactică și Pedagogică.
- J.J. van Cuilenburg, O. Scholten, G.W. Noomen, (1998), *Știința comunicării*, Editura Humanitas, București.
- Norel, Mariana, (2010), *Metodica predării limbii și literaturii române în învățământul primar*, Brașov.
- Șoitu, Laurențiu, (1997), *Comunicare și acțiune*, Institutul European, Iași.